

Магістратура як важливий етап підготовки викладача ВНЗ

Сьогоднішній етап формування нових зовнішньополітичних та економічних реалій суспільства, вільний обмін інформацією, розширення міжнародних зв'язків, активізація наукового обміну веде до необхідності значних змін у системі сучасної освіти, які диктують принципово нові тенденції розвитку вищої школи та формування особистості майбутнього спеціаліста.

Однією з ключових позицій, які виконуються в рамках Болонського процесу, є перехід на дворівневу вищу освіту (бакалаврат, магістратуру). А це, в свою чергу, означає, що пропонується ввести два цикли навчання, що передбачає присвоєння відповідно академічних ступенів: бакалавр і магістр.

Зокрема, магістр - освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра або спеціаліста набув поглиблених спеціальних умінь та знань інноваційного характеру, має певний досвід їх застосування та продукування нових знань для вирішення проблемних професійних завдань у певній галузі народного господарства.

Зміст сучасної підготовки по тій чи іншій спеціальності представлений в кваліфікаційній характеристиці - нормативній моделі компетентності, яка відображає науково обґрунтований склад професійних знань, умінь і навичок. Кваліфікаційна характеристика фахівця, в даному випадку магістра, - це зведені узагальнені вимоги до нього на рівні його теоретичного і практичного досвіду.

До основних компонентів професійної компетентності відносять професійні та практико-методичні знання. Перші характеризуються: комплексністю, яка передбачає зв'язок знань з різних сфер науки і практики; системністю, яка забезпечує цілісність і єдність розвитку особистісного і професійного компонентів; дієвістю, що передбачає здатність їх переведення в практичну діяльність. Другі — безпосередньо обслуговують практичну діяльність, яка починається з навчальної, навчально-виробничої і виробничої практик магістрантів.

Магістр повинен мати широку ерудицію, фундаментальну наукову базу, володіти методологією наукової творчості сучасними інформаційними технологіями, методами отримання, обробки, збереження і використання наукової інформації, бути спроможним до плідної науково-дослідницької і науково-педагогічної діяльності.

Тут виникає ціла низка питань. По-перше. До кінця законодавчо чітко не визначено статус і функції магістра на відміну (чи у порівнянні) зі спеціалістом. По-друге, для кого, чи для яких типів навчальних закладів ми їх

готуємо. З одного боку, спостерігається багаточисельність випускників магістратури, для яких читаються такі дисципліни, як «Педагогіка вищої школи», «Вища школа і Болонський процес», «Основи управління навчально-виховним процесом у вищій школі». Разом із тим, магістри реально знайшли своє місце в загальноосвітніх або середньо-спеціальних навчальних закладах. У такому разі ми свідомо повинні їх готувати до роботи в так званій «продвинутій школі» (коледжі, ліцеї, гімназії, класи з поглибленим вивченням окремих предметів або циклів). Якщо ж говорити про вищі навчальні заклади, то мова може йти тільки про I та II рівні акредитації. Від відповіді на ці питання залежить зміст навчання в магістратурі. Необхідно або підвищити увагу до профільного навчання і до методик викладання в загальноосвітній школі I-III ступеня, або до методів викладання у НИЗ. Ми ж розглядаємо магістра як у майбутньому викладача ВНЗ.

Взагалі підготовка фахівця-магістра - складний і багатогранний процес. Магістерська освітньо-професійна програма включає в себе дві і приблизно однакові складові - освітню і науково-дослідницьку. Обов'язковою складовою процесу освітньої складової підготовки фахівців у магістратурі вищих навчальних закладів є асистентська практика, яка проводиться і за визначених за фахом кафедрах ВНЗ, а також на підприємствах і в організаціях освіти різних рівнів акредитації. Під час неї майбутні викладачі перевіряють свої знання, вміння і навички, набуті в університеті. Практика дає можливість активно проявити себе як організатора, викладача, науковця тощо і одночасно під час її проходження майбутні магістри як потенційні викладачі повинні працювати над удосконаленням педагогічних здібностей, що передусім передбачають відповідну спрямованість особи (світоглядну, політичну, моральну), ділові якості (спеціальне педагогічне вміння, навички, досвід), риси характеру (вміння спілкуватися з людьми різних вікових категорій, емоційна врівноваженість), необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення.

При підготовці викладачів необхідно посилити такий напрям роботи, як введення в навчальні плани магістратури інтегруючих предметів, у процесі вивчення яких максимально повно реалізується контекстне навчання. В зміст діяльності повинні бути введені прямі аналоги педагогічної діяльності, для чого можуть бути використані такі методи навчання як ділові ігри, тренінги, розв'язання психолого-педагогічних ситуацій тощо.

У вимогах Болонського процесу, до якого приєдналась Україна, закладено формування індивідуальної траєкторії набуття знань в університетах.

Тому необхідно, в першу чергу, перейти від колективно зорієнтованих форм і методів роботи до індивідуальних, чітко персоніфікованих.

Сучасне суспільство стає все більш глобалізованим. І щоб сприйняти його виклики ВНЗ повинні готувати фахівця, який вміє постійно самостійно оновлювати свої знання. Тому одним з головних завдань ВНЗ, що підніме не тільки якість освіти, а й нашу країну, є навчити студентів навчатися. Тому перед викладачем постає завдання навчити студента самостійно оволодівати новими знаннями та інформацією, виробити потребу в навчання впродовж життя. Тобто стати людиною, для якої, за висловом В. Кременя, «отримання знання стає сутнісною рисою способу життя» [1].

Особливо актуалізується проблема організації самостійної роботи студентів на етапі введення кредитно-модульної системи навчання, що пояснюється збільшенням у навчальних планах годин на цей вид навчальної діяльності. Враховуючи, що до організації самостійної роботи ставляться жорстокі вимоги (обов'язковість щоденної самостійної праці студента, опосередковане керівництво нею викладачами вищої категорії, відсутність годин як на його здійснення тощо), ефективно здійснити її професорсько-викладацький склад навчального закладу може тільки при постійному спонуканні студентів - майбутніх магістрів до вдосконалення загальнонавчальних і спеціальних умінь і навичок.

Як відомо, важливою формою поєднання навчання з науковим, інноваційним процесами, індивідуалізації фахової підготовки є практика. Особливо це стосується асистентської практики, яка є складовою процесу підготовки фахівців у магістратурі. Зміст цієї практики передбачає фахову діяльність у таких напрямках роботи: 1) психолого-педагогічний - підготовка студента до забезпечення загально-педагогічної діяльності, куратора студентської групи у ВНЗ; 2) методичний - підготовка магістранта як викладача однієї з спеціальних навчальних дисциплін; 3) науковий - підготовка майбутнього викладача як науковця. При цьому кожен із вказаних блоків повинен забезпечувати як загальноосвітню, так і фахову підготовку.

За результатами спостережень і власного досвіду автора, вдосконалення педпрактики студентів магістратури можливо за таких умов: підвищення рівня їх психолого-педагогічної та методичної підготовки до проведення викладацької, виховної та науково-дослідної роботи зі студентами; сформованості у студентів умінь співпрацювати зі студентами, викладачами та методистами, уникати конфліктів; оновлення змісту предметів педагогічного циклу; збільшення годин на вивчення «Педагогіки вищої школи» з обов'язковим плануванням практичних занять; введення у

навчальний план підготовки магістрів предметів за вибором, які сприяли б покращенню підготовки випускників до життя в соціумі та виконання ними опікунсько-виховної функції («Опіка дітей і молоді в період трансформації суспільного устрою», «Нові освітні технології у ВНЗ», «Толерантність взаємостосунків викладача та студента» тощо); реалізація модульного принципу організації змісту асистентської практики з можливостями виокремлення генеральних, наскрізних ідей професійної діяльності та ін.

Формування майбутнього викладача ВНЗ передбачає не тільки його політичну, правову, економічну освіченість, а й практичну участь у суспільно значущих справах, а це, в свою чергу означає, що під час навчання у ВНЗ і потрібно формувати не лише професійні, а й особистісні якості, необхідні в майбутньому. Тому що «освічена, але не вихована, бездуховна людина завдає родині, суспільству, державі більше шкоди, аніж користі» [2, с. 2].

Взагалі у сучасних умовах у вітчизняній моделі професійно-педагогічної підготовки виникла необхідність перестановки акценту зі знань спеціаліста на його людські, особистісні якості. За словами академіка Зязюна, «людські якості є основоположними. Людська культура є основоположною. Культура тестує економіку, а економіка її підтримує». Звідси випливає, що сучасний зміст виховання в Україні - це науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей та сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, природи, культури, самої себе. Отже важливим завданням навчальних закладів сьогодні є виховання у студентів соціально значущих якостей, без яких не може відбутися самореалізація особистості.

У сучасному українському суспільстві виховання майбутнього фахівця повинно бути спрямоване на формування патріота, громадянина, і національно свідомої людини, враховуючи у цьому процесі демократичні світові цінності; людини, яка могла би успішно адаптуватися у складних суспільних процесах і політично самовизначитися. Посилення цієї ділянки роботи вимагають і умови входження освіти України в Болонський процес: розширення мобільності студентів, створення умов для їх навчання і працевлаштування за кордоном. Однак, за даними соціологів, більшість молодих людей в країні сьогодні займають пасивну, вичікувальну позицію у політичному житті суспільства: лише 10-15 % з них готові діяти активно [4]. Тому розвиток демократичної політичної культури майбутніх викладачів ВНЗ, невід'ємною складовою якої є правова освіта, є першочерговим завданням усього навчально-виховного процесу.

Проте, як зазначається у виступах відомих політиків, науковців, представників Міністерства освіти і науки України (а дійсність це підтверджує), наше політичне життя позначене не тільки падінням моральності, толерантності, а й, в деякій мірі, політичної культури. Підтверджують те і результати проведеного нами спеціального дослідження по виявленню стану громадянської освіти студентів у вищих навчальних закладах педагогічного спрямування III-IV рівня акредитації та їх реальну участь у громадському житті, у діяльності, в якій апробуються, перевіряються на практиці відповідні громадянські цінності [5].

Сьогодні, коли спостерігається глобалізація суспільного розвитку, зближення націй, народів, держав, освітніх систем, перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, людина не може не вступати у відносини і контакти з громадянами своєї та інших країн, відчуваючи від такого спілкування певні впливи - як позитивні, так, можливо, й негативні. Ці впливи не тільки різноманітні, а й часто суперечливі, протилежні, що істотно ускладнює визначення самостійної позиції людини. Тому в умовах входження України в європейський вищий освітній простір у студентів, особливо магістрів, повинні бути вироблені навички конструктивного спілкування, загальних принципів розуміння сутності соціальних процесів і явищ, безконфліктне співіснування з різними суб'єктами спілкування, вміння уникати конфліктів, стресових ситуацій тощо.

Проте за нашими даними 48 % студентів, що навчаються в магістратурі, є конфліктними особами, які настирливо, іноді з порушенням етики спілкування, обстоюють свою точку зору, не зважаючи на службове становище чи особисті стосунки... Зрозуміло, що цьому майбутньому спеціалісту буде важко стати толерантним партнером в спільній професійній діяльності, і особливо у викладацькій діяльності.

Тому перед вищими навчальними закладами стоїть завдання змінити суб'єктивно-об'єктивний тип стосунків викладачів і студентів на об'єктивно-об'єктивний; підвищити рівень їх обізнаності з формами поведінки в конфліктних ситуаціях і з тими наслідками, які можуть статися без їх використання в повсякденному житті.

Саме підвищення рівня політико-правових знань та громадянської відповідальності, сформованість громадянської компетентності, співпричетність до долі народу та активна співучасть у збереженні його минулого, у творенні його сьогодення та в окресленні його майбутнього, толерантність у розв'язанні повсякденних проблем буде сприяти їх самореалізації а це, в свою чергу, означає, що вони будуть спроможні

результативно вплинути на становлення соціального ідеалу студентів. Щоб досягти цього в сучасному виховному процесі ВНЗ необхідно посилити увагу на такій складовій змісту виховання студентів, поряд із системою загальнокультурних і національних цінностей, як сукупність соціально значущих якостей особистості. Серед значної кількості якостей у майбутнього фахівця повинні бути сформовані: активність і креативність, вміння поєднувати свободу вибору з відповідальністю, рішучість, наполегливість, терплячість, силу волі, стриманість, цілеспрямованість, рішучість, уважність, працьовитість, зібраність, прямолінійність, вимогливість, стійкість, справедливість тощо.

Таким чином, для формування творчого потенціалу майбутнього викладача ВНЗ через магістратуру, здатного сформувати покоління людей, які і мислять і діють по-інноваційному, необхідно:

- ввести в навчальні плани магістратури інтегруючі предмети, у процесі вивчення яких максимально повно реалізується контекстне навчання, та більш цілеспрямовано використовувати в навчально-виховному процесі прямі аналоги педагогічної діяльності, для чого ширше використовувати такі методи навчання як ділові ігри, тренінги, розв'язання психолого-педагогічних ситуацій тощо;

- спрямувати зусилля всіх викладачів на вдосконалення загально-навчальних і специфічних умінь студентів вчитися;

- розвивати у студентів магістратури потребу постійного вдосконалення навичок самостійної роботи;

- звернути увагу на підготовку майбутніх викладачів до використання системи поточного, рубіжного та підсумкового комп'ютерного контролю за кредитно-модульною системою навчання;

- посилити вимогливість до студентів при проходженні викладацької практики;

- оновити зміст виховання студентів, особливо магістрів, як можливих у майбутньому викладачів ВНЗ, що має бути побудований як науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей та сукупність соціально значущих якостей особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кремінь В. Педагогічна освіта в сучасному суспільстві // Освіта України. —2007. — №36 (11 травня). — С. 2.
2. Якісна освіта - запорука самореалізації особистості // Освіта України. - 2007. - № 59 (10 серпня). - С. 1-34.
3. Зязюн І. Профтехосвіта має розвиватися динамічніше, щоб ефективніше виконувати свої функції // Освіта України. – 2003. - № 904. (16 грудня). - С. 3.
4. Черниш Н. Соціологія. - Львів: Кальварія, 1996. - Вип. 4. - 77 с.

5. Завгородня Т. Ціннісні орієнтації майбутніх вчителів // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. - Вип. 21. Ч. 1. - Львів, 2006. - С. 118-124.